

La sociologia de Catalunya. Aproximació a una història.

Raimon Bonal

President de l'Associació Catalana de Sociologia

Resumen: El autor intenta penetrar en la sociología de la sociología en Cataluña desde la perspectiva de la sociología del conocimiento. Partiendo de los datos históricos que se prestan a elucidar los orígenes y los avatares socio-políticos de la existencia social de la disciplina, aborda el proceso de institucionalización de la sociología catalana y la difícil creación de un mercado de trabajo autónomo que permita hablar de una verdadera profesionalización de la sociología en Cataluña.

Abstract: The author attempts to analyze the sociology of sociology in Catalonia from the perspective of the sociology of knowledge. After elucidating the origins of the discipline and the sociopolitical vicissitudes that have affected its social existence by means of appropriate historical data, he turns to the institutionalization of Catalan sociology and the difficulty of creating an autonomous market of employment opportunities which would make it possible to refer to a veritable professionalization of sociology in Catalonia.

Nota prèvia:

Els materials que segueixen pretenen només i únicament plantejar algunes qüestions que serveixin de guia o pauta de discussió entorn de la història de la sociologia a Catalunya. Són, per tant, per dir-ho d'alguna manera, uns materials dispersos, descriptius i que

no pretenen donar compte ni de la cronologia històrica ni de l'anàlisi interpretativa de la situació de la sociologia a Catalunya i als Països Catalans. Estem convençuts que la història de la sociologia a casa nostra encara està per fer i que algun dia s'haurà de dur a terme amb un esperit crític i amb un rigor històric adequat. Un primer esborrany d'aquest text fou presentat al II Congrés Català de Sociologia celebrat l'abril del 1994 a Girona.

1. Els inicis de la sociologia a Catalunya

La sociologia no és possible sense el conflicte i la interpretació conseqüent del canvi social. I és així com estem plenament convençuts que el pensament social a casa nostra pren forma a partir de les lluites socials i polítiques del segle passat. Comencem a trobar anàlisis, interpretacions i elaboracions sociològiques arran del despertar de la consciència obrera organitzada a Catalunya amb els moviments populars i obrers del segle XIX en uns moments en què la sociologia no és encara institucionalitzada i molt menys professionalitzada.

Francesc Pi i Margall (1824-1901), polític republicà que s'instal·là a Madrid l'any 1847 i, des del 1854, hi va intervenir d'una forma destacada en la vida política, va saber donar, segurament sense saber-ho ni pretendre-ho, un contingut doctrinal i econòmic al moviment obrer en la seva obra *La Reacción y la Revolución* (1854) en la qual es manifestava una forta influència de Hegel, Rousseau i Proudhon. Es va pronunciar per un federalisme pactista en contra de la monarquia. Les publicacions revolucionàries de diverses èpoques: *La Razón* (1856), *La Discusión* de la qual fou director (1857), *El Nuevo Régimen* de la qual fou fundador (1890) i la traducció de la major part de les obres de Proudhon li serviren per exercir una forta influència en el catalanisme esquerrà i en l'anarquisme. Per altra banda, es refermerà en el pacte en la seva obra *Las Nacionalidades* (1877).

Després de la revolució de 1868, el moviment obrer pren una forta embranzida a casa nostra l'any 1869 amb l'elecció com a primer diputat obrer i candidat d'el Centre Federal de Societats Obreres a Barcelona en la persona de Pau Alsina. La seva actuació com a diputat coincidí amb l'evolució de l'obrerisme català cap al bakunisme i l'anarco-sindicalisme, fort especialment a la península ibèrica. Disposem d'un treball complet històrico-analític sobre el tema escrit per Teresa Torns (Torns, 1986).

Fóra inacabable el recompte de les publicacions obreristes carregades d'anàlisis de la societat espanyola de l'època i de la catala-

na en particular. Recordem les publicades aquí o fora d'aquí; en tot cas, amb una forta influència catalana.

A Barcelona *La Federación* (1869-1872); a Ciutat de Mallorca *El Obrero* (1869-1971); a Barcelona *El Nivel* (1871); a Alcoi *Boletín de la Federación Regional* (1873); a Barcelona *La Solidarité Révolutionnaire* dels anarquistes francesos exiliats; a Barcelona *El noógrafo. Revista de Ciencias Sociales* (1882); a Barcelona *Acracia* (1886-1888); al barri de Gràcia de Barcelona *Tierra y Libertad* (1888); a Madrid *La Anarquía* (1890) dirigit per catalans; a Alcoi *El Condenado* (1890-1893); a Barcelona *La Guerra Social* (1891-1893); a Barcelona *La Tramontana* (1893); a Madrid la revista *Ciencia Social* (1895-1896) on col·laboren Pere Coromines, Gabriel Alomar i Miguel de Unamuno; a Mataró *La República Social* (1896); a Madrid *La Revista Blanca* (1898) dirigida per Joan Montseny amb el pseudònim de Federico Urales; a Barcelona *La Huelga General* (1901); a Barcelona *Natura* (1904-1905); a Barcelona *Solidaridad Obrera* (1907-1924, 1930-1933); i a Barcelona *En Titella* (1913) setmanari humorístic.

Segons Teresa Torns (1986), que ha fet una anàlisi exhaustiva sobre el tema, *Acracia, Ciencia Social i Natura* «són les úniques revistes «sociològiques» o, almenys, que ja en el subtítol inclouen la paraula sociologia, elaborades pels anarquistes a Catalunya en l'etapa cronològica que va del 1868 al 1910» (p.371) i *La Revista Blanca* «fou d'entre les revistes de sociologia patrocinades per anarquistes la més i millor coneguda de totes» (p.372).

De la mateixa època és també la gran i polèmica obra realitzada per **Ildefons Cerdà i Sunyer** (1815-1876) titulada *Teoria general de la urbanización* (1867) veritable anàlisi sociològica de la Barcelona de mitjan segle XIX; sobretot en l'apèndix del mateix volum *Monografía estadística de la clase obrera de Barcelona* que és un model d'anàlisi de les necessitats de la classe obrera de l'època. És l'estudi de l'impacte del maquinisme sobre l'estructura urbana fet per un home clarament progressista que posteriorment, el 1860, publicaria el *Plan económico* que en trenta punts atacava durament la propietat privada del sòl.

Encara a mitjan segle XIX l'obra de **Jaume Balmes i Urpià** (1810-1848), més enllà de la seva producció intel·lectual filosòfica, religiosa i teològica, destacà per les idees sobre la societat en els seus articles publicats a *La Sociedad* i *La Civilización*. Sabé adonar-se de l'adveniment de la revolució industrial i dels canvis que implicava en la mentalitat i en l'estructura social. Fou un conservador obert a les innovacions i les transformacions, sense ésser un reaccionari i sense caure en cap catastrofisme. L'hem de considerar un iniciador remot de la sociologia positiva catalana i també de l'espanyola.

Home d'acció, es preocupà molt de l'anomenat «problema social», de l'organització del treball i de les relacions entre capital i treball; s'interessar per la problemàtica social i política plantejada amb l'adveniment del capitalisme.

L'optimisme balmesià és el que l'oposa al pessimisme de **Josep Torras i Bages** (1846-1916) que és una altra fita a tenir en compte en el pensament sociològic de Catalunya. La seva labor apostòlica el portà a defensar idees polítiques i socials traslladades a la circumstància històrica de la seva diòcesi de Vic i del seu país, a les quals s'oposaven ensems els integristes i els progressistes de l'època, alhora, el socialisme era per a ell anticristià i el liberalisme instaurava l'explotació de l'home per l'home; les solucions socials que propugna són les del cristianisme social fonamentant-les en el pensament pontifici de Lleó XIII. És un doctor universal, carregat de retòrica clàssica: martellejant i solemne i a estones popularesca. Les seves *Obres completes* han estat editades diverses vegades i les grans figures del moviment de renovació cristiana de Catalunya, durant la primera meitat del segle XX, es declararen fidels al seu mestratge i miraren de continuar i aprofundir el seu pensament.

La mateixa autora, Teresa Torns (1989), situa l'obra d'un personatge pràcticament desconegut, **Santiago Valentí i Camp** (1875-1934), «perquè no va desenvolupar la seva obra a la universitat i perquè la defensa de la seva ideologia¹ el va portar a militar activament en la política del moment» (p.177) com a pioner de la sociologia a Catalunya. Efectivament, com a membre destacat del Partit Republicà Radical fou detingut arran de la Setmana Tràgica. Fou regidor de Barcelona i diputat provincial l'any 1911. Se separava del lerrouxisme el 1915 i participava en la fundació del Bloc Republicà Autonomista que més tard, el 1917, s'integrava en el Partit Republicà Català (defensor del programa federal de Pi i Margall, de la necessitat de profundes transformacions econòmiques i socials i del laïcisme). Ja en els rengles socialistes, fou president de l'Ateneu Socialista de Barcelona. Va dirigir algunes col·leccions: *Biblioteca Sociològica Internacional*, *Biblioteca de Novel·listas del siglo XX* i *Biblioteca Moderna de Ciencias Sociales* i va col·laborar en periòdics diversos com «El Progreso».

¹ Santiago Valentí i Prat fou un regeneracionista, corrent ideològic que es desenvolupa a l'estat espanyol al final del segle XIX i principi del XX, com a conseqüència del desastre colonial del 1898 i també per una insatisfacció del sistema social, polític i econòmic instaurat per la Restauració. El regeneracionisme propugnava la supremacia de la tècnica i de l'administració sobre la política i creia en la necessitat d'un dictador o de restablir el principi d'autoritat; és a dir, era partidari de la revolució des de dalt.

Entre la seva interessant obra escrita, les *Vicisitudes y anhelos del pueblo español* (1908) és «la que presenta un interès sociològic més gran: és la voluntat d'aplicar els coneixements propis de la sociologia, ciència que ell considerava emancipadora, a solucionar els problemes que la societat del seu moment pateix. Els punts de la regeneració espanyola són: el sistema educatiu, la cultura i les arts i el grup social que té una major responsabilitat davant la crisi de la societat espanyola no és altre que l'intel·lectual i per damunt de tot el sociòleg»(p.181).

L'obra de Valentí i Camp suposa «un dels intents més clars de penetració d'una ciència sociològica, ben allunyada de tot el que significava la doctrina social de l'Església Catòlica... un coneixement positiu d'una sociologia que feia front als dogmes i als irracionalsmes» (T.Torns, 1989, pp.179-180).

Per la mateixa època, **Manuel Sales i Ferré** (1843-1910), nascut a Ulldecona i catedràtic, primer d'història a la Universitat de Sevilla i després de sociologia a Madrid, representa a Espanya la institucionalització acadèmica de la sociologia. Fundà a Madrid l'**Instituto de Sociología**. Entre la seva abundant bibliografia, hi ha una obra cabdal *Tratado de Sociología* amb quatre volums (1889, 1894, 1895, 1897) on es presenta com evolucionista, progressista i positivista amb una concepció de la disciplina essencialment històrica i considerant l'estructura social des de la perspectiva de l'evolució. Per a ell l'agermanament de la llibertat de l'individualisme i la solidaritat del socialisme només es pot fer per mitjà de la sociologia.

Entre els precursors cal fer esment encara de **Josep Maria Llovera** (1874-1949) que, en el seu treball *Tratado de sociología cristiana* publicat l'any 1909 i amb una vuitena edició el 1953, va exercir una notable influència amb temes de filosofia social, també mitjançant la col·laboració a *Catalunya Social* revista del moviment Acció Popular.

2. Un parèntesi forçat: 1939-1959

Tot i la presa de consciència de la necessitat de la disciplina per part dels primers precursors, s'ha de dir que dins l'àmbit cultural català la presència de la sociologia és encara pràcticament absent; una ciència que aspira a l'anàlisi racional de la realitat social ho tenia molt malament per sobreviure en coexistència amb un poder polític com el nascut després de la guerra civil del 1936 al 1939.

Fou en aquesta època, el 1951, que va veure la llum l'**Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona** (ICESB), dirigit per Joan Ventosa i Emili Boix, institució de l'arquebisbat de Barcelona per a

promoure l'estudi dels problemes socials; fundaria el 1966 una Escola Superior de Ciències Socials que, a causa de la seva dependència de l'Església, ha pogut arribar fins als nostres dies (el darrer treball de fi d'estudis d'aquest centre fou presentat el juny d'aquest 1995) havent atès un punt modal d'alumnat el curs 1973-1974 amb un total de matriculats en les diverses activitats de l'Institut que arribaven a les 2.365 persones; la qual cosa és una bona prova de la gran labor realitzada per aquesta institució al marge del món acadèmic convencional ja que intentar respondre a una demanda que es feia sentir a la societat d'aleshores.

Malgrat les dificultats contextuals, d'aquesta època cal notar l'assaig filosòfico-social de **Josep Ferrater i Móra**, nascut el 1912, *Les formes de la vida catalana* que es publicaria primerament a Amèrica (Santiago de Xile, 1944) i el 1955 a casa nostra.

A més, no es pot oblidar **Jaume Vicens i Vives** (1910-1960) que, en la seva *Notícia de Catalunya* (1954), fou un historiador positivista influenciat pels nous corrents de la historiografia europea. Va trobar un fort recel dintre del món acadèmic hispà, justificat amb raons ideològiques per tal de refusar una exigència d'actualització; recel que posava en evidència la misèria intel·lectual dominant.

Per poder estudiar sociologia, en aquest període s'havia introduït la matèria en el marc d'alguna assignatura universitària: ètica a filosofia i dret polític a la facultat de dret; no obstant foren assignatures altament doctrinàries entre el neotomisme i la doctrina social de l'Església. Al cap i a la fi el paraigua de l'Església, no solament en condicionava el lloc de producció i de docència, sinó el model conceptual predominant.

3. La presa de consciència: 1959-1970

L'anàlisi sociològica es fa molt necessària en moments de crisi i a Catalunya el punt d'arrencada serà la crisi universitària dels anys 1956-1957. La consciència sociològica de la realitat es genera en els anys difícils: d'una banda, la forta contestació del sistema vigent i, de l'altra, els corrents protestataris mundials dels anys 60.

«Cap allà els anys 1957-1959 s'inicià el segon franquisme que, en els anys seixanta, començà a rebre l'impacte del moviment obrer i del moviment dels estudiants i, també, del moviment de professors encara que ofegat una mica per la marxa esponerosa del moviment estudiantil. La traducció fou una sèrie d'accions i d'actuacions a la Universitat de Barcelona que, amb l'Escola d'Enginyers i d'Arquitectes, era l'única universitat de Catalunya.

La lluita de la universitat girava entorn de la fundació d'un sin-

dicat d'estudiants; és el que s'ha anomenat la «caputxinada» i l'expulsió de seixanta-nou professors. El resultat fou que el ministre Manuel Lora Tamayo va dimitir» (Enric Lluch, *Papers*, 1993, pp, 109-110).

Els seminaris del **Grup R del col·legi d'arquitectes** sobre urbanisme i sociologia de l'any 1963 eren un primer senyal de la necessitat de la sociologia en l'elaboració d'una realitat que altrament es feia difícil de comprendre. I aquest esforç es feia sense escola, sense publicacions pròpies, sense associacions científiques i sense reconeixement universitari. Malgrat tot, la conscienciació començava a prendre arrencada i es centrava en un punt que era l'únic possible: el del cristianisme progressista on es donava un vertader afany per aprendre sociologia; no tardarien a aparèixer clariments més rigorosos.

S'ha d'esmentar la creació, també el 1963, de l'Institut de Ciències Socials de la Diputació, de caire molt conservador, que dirigia Jordi Xifra; el qual va donar vida a una revista² i posteriorment a una Escola de Sociologia. «A la seva revista, hi vam poder publicar... i a l'Escola, hi vam impartir classes, entre d'altres, Antoni Jutglar, Fernández Buey i jo mateix. L'Institut, amb l'arribada de la democràcia, es va reconvertir políticament i acadèmicament: políticament per raons òbvies i acadèmicament perquè va passar d'ésser un centre de sociologia a ser-ho de politologia. Des d'aleshores el dirigeix Isidre Molas» (Busquets, J., 1993, p.39).

Rogeli Duocastella va crear també el 1963 l'**Institut de Sociologia i Pastoral Aplicada** (ISPA), que fou una continuació de la tasca iniciada el 1958 pel **Centre d'Estudis de Sociologia Aplicada**; de la qual va sortir una producció notable de sociologia religiosa de les diòcesis espanyoles que va des dels anys 1962 fins ben entrats els anys 80. La sociologia va avançant lentament vers actituds més positivistes i menys doctrinàries.

També en aquest temps, exactament l'any 1971, i amb una clara tendència cap a l'esquerra, va néixer el CEDEC (Centre d'Estudis pel

² L'autor d'aquest article té dos exemplars d'aquesta revista que es corresponen a les identificacions següents:

- *Urbanismo y medio ambiente*, Barcelona, Diputació provincial, Revista del Instituto de Estudios Sociales, 23, 1974 amb col·laboracions espanyoles de Juan Díez Nicolás, Fernando Josa, José Balcells, Albert Serratosa, Leocadio Moreno i José Hidalgo, entre els estrangers, Jean de Malafosse, Edmond Radar, Jacques de Lanversin, Michel Despax i Carmelo d'Agata.

- *La comunicación en la gran ciudad*, Barcelona, Diputació Provincial, Revista del Instituto de Ciencias Sociales, 24, 1974 amb col·laboracions espanyoles de Luis Legaz, Dalmacio Negro, Pedro J. Frias, Cesar E. Romero, José L. Martínez Albertos i Juan Nieto, i entre els estrangers Maurice Flamant, Edmond Radar, Pavel Campeanu, Jacques Austruy, Georges H. Mond, Domenico de Gregorio i Annette Suffert. Hi ha una secció molt interessant de «Nota e Informes».

Desenvolupament de la Comunitat) que, aprofitant la mania tecnocràtica d'elaborar estudis d'urbanisme, mania que responia a una forta inquietud de l'època, va dur a terme recerques sobre els barris de Barcelona. Aquest centre ha estat considerat com «el protagonista de la introducció de la sociologia moderna de Catalunya»³.

Una tercera entitat de l'època en aquells anys difícils fou l'Institut d'Estudis Laborals (IEL) d'ESADE, dedicat fonamentalment als estudis laborals i sindicals. Els noms dels desapareguts Alfons Comín i Joan García-Nieto i dels sociòlegs en actiu Jordi Estivill i Ignasi Pons s'hi troben estretament lligats. La repressió seria dura amb l'IEL durant un estat d'excepció.

Al CEDEC (1963-1964) **Salvador Giner i Esteban Pinilla de las Heras** farien un curs sistemàtic de sociologia; *Serra d'Or* i *Promos* (que es deia *Revista para cuadros de empresas* i que, de fet, tenia un aire més aviat socialitzant (Masjuan, *Papers* 1993, p.122) publicaven articles de sociologia i alguna obra de sociòlegs professionals; es fan algunes traduccions,

I, sobretot, en aquesta època aparegué la publicació de *Nosaltres els valencians* (1962) de **Joan Fuster** (1922-1992), llibre bàsic per al coneixement de la història, la cultura i els problemes d'identitat nacional del País Valencià, que confirmava l'aparició d'una incipient, contestada i ensems madura, consciència sociològica de la realitat.

Mentrestant, la insatisfacció que això provocava va fer aparèixer la disciplina a diversos ensenyaments, per exemple, a l'escola d'arquitectes (**Lluís Carreño**), i a la d'assistents socials (**Emili M. Boix i Selva**). Entre 1962 i 1967 s'intenta superar la migradesa mitjançant esforços puntuals, per exemple, el 1965-1966 s'iniciava una escola de sociologia a la Residència Universitària del Col·legi Sant Antoni dels pares escolapis de la Ronda que va durar dos anys. Hi van fer cursos **Salvador Giner i Esteban Pinilla de las Heras** amb la col·laboració de professors d'altres ciències socials: economia (**Joaquim de Nadal**), història (**Antoni Jutglar i Jordi Nadal**). En el curs 1966-1967, a més, es va crear el centre privat EISA (**Estudis i Investigació S.A.**) que arribà a plantejar una secció de sociologia amb possibilitat de convalidació amb els estudis de CEISA (Centro de Estudios e Investigaciones Sociales) de Madrid. Aquí es va fer ensenyament de polítiques i sociologia amb un professorat «que era una mica la «crème» intel·lectual de l'època» (Masjuan, *Papers*, 1993, p.123); però va haver de tancar les portes per ordre governativa l'any 1969. En aquells moments la sociologia era considerada com un element d'opo-

³ Giner, S., *Sociología en España*, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1990, p.54.

sició antifranquista i és en aquesta època que es va produir la gran desbandada. «Uns van anar a Nanterre, altres a París (érem al maig del 1968), d'altres a Deusto» (Masjuan, *Papers*, 1993, pp.123-124).

Al mateix temps i en el mateix període, era l'any 1962 que apareixia una càtedra de sociologia a la Universitat de Barcelona ocupada fins el 1967 per **Salustiano del Campo** i després per **Enrique Martín López**; càtedra que ni fou incòmoda pel sistema ni gens arrelada a la societat catalana⁴.

Dues característiques marquen els inicis de la presa de consciència sociològica als Països Catalans.

La primera és que hi ha una important generació de professionals que es trobava en la necessitat, com hem pogut veure, de sortir a l'estranger per tal d'aprendre la disciplina. Per ells mateixos o amb beques d'entitats generalment privades (la **Fundació Jaume Bofill** fundada el 1969 n'és la més representativa) van fer l'aprenentatge de la disciplina a l'estranger: Anglaterra, Estats Units, Alemanya, Bèlgica, França, Itàlia, etc.⁵

⁴ La qüestió sobre quan podem parlar d'una sociologia catalana des del punt de vista científic és polèmica i complicada.

De fet, l'accés a la funció pública dels docents universitaris (i, per extensió, a la majoria dels treballs de l'administració) es realitza per la via d'un concurs de mèrits que, encara ara, no gaudeix de la més mínima fiabilitat pel que fa a l'autonomia universitària. Això fa que, via concurs, puguin accedir-hi professors l'interès dels quals està centrat en seguir un determinat itinerari funcional en l'escala docent; però que no necessàriament hagin assumit el dret democràtic d'un poble com el català en què la reivindicació de la seva identitat cultural i lingüística forma part de la seva mateixa estructura social. La visió unilateral i imposada del nacionalisme espanyol impedeix moltes vegades assumir aquesta realitat que, més enllà de la política oportunista, forma part de la realitat social de Catalunya.

Per a nosaltres aquesta és una qüestió essencial a l'hora d'aproximar-nos a la història de la sociologia a Catalunya; només considerem aquelles persones que, ocupin el lloc que ocupin i escriguin en la llengua que escriguin, han incorporat al seu discurs la globalitat contextual del que és i suposa pensar o ensenyar sociològicament a Catalunya.

⁵ Es interessant notar l'article de Juli Busquets (1993) sobre La sociologia a Barcelona, els anys seixanta, des del meu record personal. El catedràtic de sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, inicia els seus records personals amb la consideració que «S'havia d'estudiar a Madrid». En efecte, «El 1944 es va crear la Facultat de Ciències Polítiques a Madrid, segons sembla amb la intenció inconfessada de proveir l'administració de l'estat de quadres la formació dels quals no estigués basada en l'estudi de la llei, del dret, contrari a la dictadura per se, sinó en l'estudi de la «realitat» -deien ells- analitzada segons l'economia, la sociologia i la politologia. El que va passar és tot el contrari del que el govern s'havia proposat: l'estudi d'aquestes noves ciències va ajudar els estudiants a prendre consciència política, encara més de pressa que el dret i, a finals dels cinquanta, la facultat ja era un centre d'agitació». Nota 1: «Aleshores, la facultat es trobava dintre la ciutat, a «el viejo caserón de la calle San Bernardo» i, com que les assemblees i vagues que allí es feien eren molt visibles, els alumnes van convertir la facultat en un centre d'agitació política» (pp.35 i 36).

La segona és que un bon nombre de professionals es quedaran un considerable període de temps a l'estranger en l'exercici docent i de recerca tot fent estades significatives al país: **Salvador Giner** a Lancaster (Anglaterra), el malhaurat **Joan Francesc Marsal** a Buenos Aires (Argentina), **Esteban Pinilla de las Heras** a París (França), entre d'altres.

Ens sembla interessant aportar, d'aquests inicis difícils la reflexió feta anys més tard per Giner (1979) sobre la interferència successiva durant massa temps de tres tendències que suposen un entrebanc seriós per a l'estudi verament sociològic de la societat catalana.

La primera és el combat polític i racional per un nacionalisme problemàtic en les seves institucions polítiques de sobirania catalana, en el seu patrimoni cultural i en la llengua del poble, la qual cosa situa la nostra societat en una forta ambigüïtat estructural i absorbeix la nostra energia crítica pels problemes d'identitat col·lectiva i de llur expressió. La mateixa radicalitat objectiva de les condicions no donava una altra alternativa a l'assaig filosòfic de Ferrater i Móra, a l'assaig històric de Vicens i Vives i a l'assaig analític de Joan Fuster.

La segona és la moda positivista de la manera de fer sociologia des de finals dels anys 60 pels practicants de la sociologia: estudis estadístics, enquestes, informes i descripcions geogràfiques, demogràfiques i de tota altra mena, i alhora reacció contra els excessos d'una retòrica que ofegava i amb el defecte de l'oblit de la reflexió teòrica fecunda capaç d'impregnar la tasca sociològica.

La tercera és la considerable dependència del pensament social a l'Església Catòlica i a la seva dita doctrina social. No es pot oblidar que hi ha hagut moments i circumstàncies en què l'única manera de presentar una anàlisi crítica de la nostra vida col·lectiva o una actuació en la nostra societat ha estat per mitjà de l'aixopluc o el paraigua de l'Església. Els conceptes d'utilitat pràctica i de funcionalitat possibilista passaven per damunt del rigor científic i generaven unes vertaderes dificultats per un desplegament adient de la sociologia.

Tres condicionants o entrebancs que donarien com a resultat un considerable retrard al desenvolupament de la ciència sociològica a Catalunya i a la veracitat legítima dels seus continguts.

4. Els encontres de ciències socials i les primeres trobades dels sociòlegs

No es pot oblidar les grans trobades dels científics socials en un context particularment conflictiu del país, i la dinàmica col·lectiva

donada als sociòlegs catalans per l'Associació Catalana de Sociologia nascuda l'any 1979⁶. Totes aquestes trobades tingueren lloc en el moment de la transició, quan encara era incipient o inexistent la institucionalització i el reconeixement de la sociologia a Catalunya. Una aproximació a la nostra petita història, encara que sigui sense cap voluntat de fer una cronologia, no pot deixar l'oblit uns esdeveniments de tal magnitud i de tal envergadura.

Hi hagueren dues trobades de científics socials catalans en un context hostil i amb participació de persones provinents de tots els racons dels Països Catalans. Eren, si més no, l'expressió de la voluntat de generar plataformes obertes de discussió amb l'intent de debatre, el més àmpliament possible, el conjunt de problemes que afectaven les ciències humanes i socials en els Països Catalans d'aquell moment.

Precedit d'un col·loqui, que va tenir lloc a Barcelona el maig del 1974 sobre el moviment obrer, el nacionalisme català, les transformacions agràries i la industrialització, s'organitzà, per motius polítics i de logística material a Perpinyà, el *Primer Encontre de Ciències Humanes i Socials dels Països Catalans* el març del 1976 sobre els problemes territorials, les classes socials, la cultura i la dinàmica dels Països Catalans amb el títol genèric «Nació, Estat i Províncies des del segle XVII ençà». Entre els ponents, hi figuren noms tanmateix ben coneguts: Josep Ma. Carreras, Eugeni Giral, Ernest Lluch, Francesc Roca, Josep Termes, Joaquim Molas, Rafel Ribó, Gregori Mir, Alfons Cucó, Joan Borrell, Jordi Estivill, Jaume Bertomeu i altres d'Escòcia, Cuba i Perú, País Basc i Occitània. L'organització anava a càrrec del Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans i la Fundació Internacional d'Estudis Històrics de Perpinyà, juntament amb la Fundació Jaume Bofill de Barcelona. (Els números 3 i 4 d'*Aïnes* en recullen detalladament els seus continguts.)

El desembre de l'any 1978 tingué lloc al Palau de Congressos de Ciutat de Mallorca el *Segon Encontre de Ciències Humanes i Socials dels Països Catalans*, precedit, el 1976, per unes importants Jornades de Debat a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona i,

⁶ «Naixement llargament esperat» (Marín, X.-Miguel, FJ.-Noguera, JA.-Rambla, X.-Taguena, J., 1993, p.59).

En efecte, el 1966, al VIè Congrès Mundial de Sociologia celebrat a Evian, alguns sociòlegs catalans es van conèixer i van començar unes reunions a cases particulars tot intentant de crear una associació catalana de sociologia. Uns havien estudiat a Madrid, altres a la facultat de dret, altres enginyeria, i altres, amb orígens religiosos diversos o no, a universitats estrangeres. L'associació catalana de sociologia feia, doncs, temps que s'estava covant (Busquets, 1993, pp.39 i 40).

el 1977, pel moviment massiu del Congrés de Cultura Catalana arreu dels Països Catalans. Era un clima en el qual s'estudiaven les situacions, s'intentava sensibilitzar els ciutadans i s'estaven posant els mitjans per a arribar a una cultura desenvolupada. L'organització d'aquest Segon Encontre anava a càrrec del Centre Pluri-disciplinari d'Estudis Catalans de Perpinyà i la Fundació Jaume Bofill als quals s'afegien la Facultat de Lletres de Mallorca i l'Obra Cultural Balear. Els grans temes: la teoria del fet nacional i de la consciència nacional, les classes socials, l'homogeneïtat i l'heterogeneïtat d'espais i estructures (insularitat, comarcalisme, dialectisme, desequilibris econòmics i polítics, etc.) Els noms dels ponents: Lluís V. Aracil, Joan Borrell, Josep Fontana, Alfons Cucó, Jordi Estivill, Gregori Mir, Bartomeu Barceló, Joan Becat i Isidor Marí. (La publicació *Mayurka 18* de la Universitat de Mallorca en recull les actes.)

Entre el 30 d'abril i el 3 de maig del 1981 per convocatòria de l'Associació Catalana de Sociologia, es van celebrar el que es va anomenar les *Primeres Jornades de Sociologia* en els locals de l'Institut d'Estudis Catalans. Fou pròpiament el Primer Congrés Català de Sociologia tot i la participació de molts altres científics de les ciències socials. Les àrees temàtiques tractades en són un bon exponent: marginació, medicina i salut, treball, estructura social, sociologia urbana, nacionalitat, sociolingüística, família, antropologia, sociologia jurídica i sociologia de l'educació. (Hi ha un recull de les principals intervencions a *Actes de les primeres Jornades Catalanes de Sociologia (1981)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1985.)

La mateixa Associació Catalana de Sociologia organitzava entre el juny de 1983 i el gener de 1984 unes sessions científiques en tres blocs de conferències (juny i octubre 1983 i gener 1984), en què participaren trenta-quatre professionals també d'àmbits diversos de les disciplines socials. Hi figuren per ordre alfabètic noms com: Aguilar, Berrio, Borja, Cardelús, Carrasquer, Carreño, Casal, Clusa, Colomer, Contreras, Costa, Estivill, Estruch, Frigolé, Giner, Hernández, Homs, Mercadé, Miguélez, Muniesa, Pascual, Peix, Pons, Recolons, Riera, Roca, Romani, Rotger, Sánchez, Solé, Strubell, Subirats, Torns i Virós. (Donà llum a la joia col·lectiva exemplar *Visió de Catalunya: el canvi i la reconstrucció nacional des de la perspectiva sociològica*, Diputació de Barcelona, 1987, Biblioteca Prat de la Riba, n.4.)

Són els precedents a la trobada del *II Congrés Català de Sociologia* celebrat a Girona l'abril del 1994 que va aplegar un contingent de més de quatre-centes persones entre estudiants i professionals.

5. La recerca sociològica als Països Catalans

La recerca a Catalunya va néixer en el període aproximat dels anys 50 amb un predomini de l'enfocament cristià marcat per la identificació entre sociologia i doctrina social de l'Església i per la confluència de la confrontació oberta entre un cristianisme d'esquerres i unes estructures de l'"establishment" eclesiàstic. Hi trobem persones tan diferents com **Emili M. Boix i Selva** i **Alfonso Carlos Comín Ros**. Es tradueixen i estan de moda autors estrangers que entenen la sociologia com un instrument pastoral en el món modern: Le Bret, Gabriel le Bras, Economia i Humanisme de Lió, etc.

El notable procés de secularització viscut a casa nostra donarà a la sociologia molts seguidors que de mica en mica aniran abandonant determinades actituds doctrinals i optant per posicions més neutres i amb pretensió més científica; **Josep Ivern** i **Rogeli Duocastella** (1914-1982) en són uns bons exemples.

Després del trasbals de la guerra civil, la reflexió i l'anàlisi de la societat als Països Catalans tenen unes fites ara ja conegudes: **Jaume Vicens** (1954), **Josep Ferrater** (1955) i **Joan Fuster** (1962). L'allau de l'activitat especulativa sobre el tema de la nació, del país i de la seva estructura social es va anar incrementant, tant des del punt de vista de l'assaig com del periodístic; suposava un estímul i una important reflexió cultural que obria la porta a una activitat de recerca que serà senzillament important, tot i el seu corrent incipient.

L'arrencada de la **Fundació Jaume Bofill** el 1969 en recordança del filòsof Jaume Bofill i Bofill serà una fita remarcable, no solament per la generació d'estudis propis, fets sota demanda en uns moments difícils, sinó com a plataforma de contacte, d'intercanvi i de promoció docent i no docent de les noves generacions de sociòlegs catalans.

Sense donar compte de cap cronologia, els petits centres d'investigació privats proliferen: l'**Institut de Sociologia i Psicologia Aplicada** (ISPA), el **Gabinet d'Estudis Socials**, el **Centre d'Investigació i Recerques a la Mediterrània** (CIREM), el **Laboratori de Sociologia** de l'ICESB, l'**Institut d'Estudis Laborals**, etc., culminen amb la institucionalització d'importants tasques sociològiques connectades amb la Universitat Autònoma de Barcelona: el **Centre d'Estudis Demogràfics** i l'**Institut d'Estudis Metropolitans**. Per altra banda, els **instituts de ciències de l'educació** de diverses universitats catalanes acolliran i promouran, durant una bona colla d'anys, iniciatives de recerca estretament vinculades a la sociologia de l'educació.

En aquest aspecte de la recerca s'ha de dir que la producció ca-

talana no és gens desestimable i que en molts i diversos àmbits de la nostra societat hem aconseguit disposar de bons especialistes que, més enllà del prestigi públic, són persones extraordinàriament competents i laborioses d'una especialitat d'anàlisi de la nostra realitat col·lectiva. Fer-ne un esment nominal és un risc en aquests moments per por de cometre oblits inconfessables.

La disciplina científica pròpiament dita comença a consolidar-se en el període que va entre els anys 1959 i 1970, en el qual podem començar a parlar d'una sociologia catalana pròpiament dita. És el moment en què comencen a proliferar les traduccions d'obres estrangeres, sobretot franceses, des de les introduccions a la sociologia als grans teòrics del socialisme, passant per la fenomenologia, l'existencialisme i altres tendències; la cultura sociològica s'incrementa lentament i d'una manera espectacular. Malgrat uns inicis marcats per una manca de rigor, comencen a aparèixer obres de valor sociològic evident: és un clar desvetllament de la consciència sociològica al país.

Nosaltres els valencians i *La societat de masses* del 1962, *Els altres catalans* del 1964, *La dona a Catalunya* del 1966, *Les classes socials a Catalunya*, *L'empresari català* i *Alacant, 30.000 pieds-noir* del 1967, *La immigració a Catalunya* del 1968, *La joventut, és una nova classe?*, *La llengüa dels barcelonins* i *El conflicte lingüístic valencià* del 1969, *El retorn dels emigrants* del 1970 entre d'altres. Es tracta d'un fidel reflex d'una producció sociològica autòctona de l'àrea catalana.

Els pioners conreadors de la disciplina són noms prou coneguts: Joan Fuster, Francesc Candel, Ma. Aurèlia Capmany, Antoni Jutglar, Antoni Seva, Salvador Giner, Esteban Pinilla, Josep Ma. Muntaner, Miquel Siguan, Angels Pascual, Antoni Pérez, Josep Ma. Masjoan, Jesús Marcos, Jaume Nualart, Antoni M. Badia i Margarit, Rafel Lluís Ninyoles, Rogeli Duocastella, Emili Ma. Boix i Selva, etc.

Les aportacions teòriques i empíriques de tendències ben diverses es van multiplicant ja a la dècada dels 70; sembla que hi hagi una necessitat de repensar la realitat catalana, sobretot en aquells àmbits en què es fa més urgent i peremptòria l'anàlisi sociològica: l'alienació, el poder polític i el dels partits (**Isidre Molas**), el fet urbà (**Manuel Castells**, **Josep Olives** i **Jordi Borja**), les migracions (**Àngels Pascual** i **Joan Francesc Marsal**), la innovació religiosa (**Rogeli Duocastella**, **Joan Estruch**, **Antoni Güell**), el sociolingüisme (**Rafel Ll. Ninyoles**, **Lluís V. Aracil**, **Francesc Vallverdú**), l'educació (**Àngels Pascual**, **Joan Gay**, **Rosa Quitllet**, **Josep Ma. Masjoan**, **Ramon Bayés**, **Marina Subirats** i **Josep Pallac**), la desviació social (**Raimon Bonal**), la literatura i la ideologia (**Salvador Salcedo**, **Josep**

V. Marqués, José Carlos Mainer, Francesc Vallverdú, Joan F. Marsal), l'art (**Alexandre Cirici**), entre d'altres.

Els temes que acaparen més l'atenció de l'anàlisi sociològica són els delimitats per la noció d'estructura i canvi social (**Jordi Estivill, Oriol Homs, Joan García Nieto, Alfonso Carlos Comín, Josep Damià Molla, Josep R. Picó, Joan A. Roig, Joan E. Sánchez, Faustí Miguélez**) amb la inclusió del vessant rural (al país valencià amb els estudis d'**Ignasi Terrades** i **Joan Francesc Mira** del 1974) i l'anàlisi de l'estructura de les professions amb recerques extraordinàriament interessants, i que han esdevingut clàssics de la sociologia a Catalunya, com les de **Jesús Marcos** el 1970 sobre les classes tècniques, les de **Juli Busquets** entre els anys 1968 i 1971 sobre els militars i les d'**Angel Zaragoza** el 1975 sobre els advocats.

Caldria, a més, donar compte de les aportacions de disciplines socials afins com la psicologia social (**Ramon Bayés** i **Frederic Munné**), l'antropologia social i cultural, la sociolingüística, la geografia humana, la demografia, la història social, etc. que, agrupades en associacions o instituts científics propis, donen una forta cohesió i fecunditat a una important allau de producció de coneixement científic en el camp de les ciències socials.

En aquest petit inventari, ni hi són tots els que hi treballen ni hi figuren tots els que ho són. Es poden cometre oblits inconfessables de persones que han conreat i han treballat a Catalunya àmbits diversos de la disciplina amb títol o sense, amb una certa professionalització o sense. Des del 1972, l'ICESB edita una revista de sociologia *Perspectiva Social*; des del 1973, la Universitat Autònoma de Barcelona publica *Papers. Revista de Sociologia*; des del 1974, el Col·legi d'Advocats de Barcelona publica l'*Anuario de Sociología i Psicología Jurídicas*; el Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans de la Universitat de Perpinyà publicarà *Aïnes* i la Fundació Alfons el Magnànim de València *Debats*, uns dossiers amb un alt contingut científic. Moltes són les revistes, publicacions i diaris que acullen col·laboracions dels qui conreen la sociologia a casa nostra. Hem de parlar d'una adulta consolidada de la pràctica de la disciplina a Catalunya.

6. La institucionalització de la sociologia

No es pot oblidar que el febrer de l'any 1979, després de grans esforços, com ja hem fet constar que s'havien iniciat ja el 1966, es va fundar l'**Associació Catalana de Sociologia** com a secció filial de l'Institut d'Estudis Catalans (havent estat presidida successivament per Lluís Carreño, Jordi Estivill, Salvador Giner, Carlota Solé i Raimon Bonal) i

el 1988 va néixer el **Col·legi de Doctors i Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia** (els degans del qual han estat Jesús Rodés i Montserrat Treserra).

El 1968 naixia la Universitat Autònoma de Barcelona amb un **departament de sociologia** dintre la facultat d'econòmiques, fet pel qual en el curs 1971-1972 començaria un nou itinerari de sociologia que serà la primícia d'una futura institucionalització de la disciplina. Efectivament, tot seguit aparegueren matèries de sociologia a les escoles d'estudis empresarials de Girona, Sabadell i Ciutat de Mallorca i, com una taca d'oli, veiem com la disciplina es va estenent per alguns centres d'educació superior: a Filosofia i Lletres (sociologia de l'art a càrrec d'**Alexandre Cirici i Pellicer**), a Ciències de la Informació, a l'Escola d'Arquitectura, etc. El 1974 s'inicia la càtedra de sociologia a València amb noms tan coneguts com **Josep Vicent Marqués, Salvador Salcedo, Josep Damià Molla i Josep Ramon Picó** entre d'altres. Al Rosselló la secció de ciències socials de la **Universitat Catalana d'Estiu** de Prada, la facultat de Ciències Humanes i el Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans de la **Universitat de Perpinyà** donaran fe d'aquesta institucionalització progressiva de la sociologia als Països Catalans.

En el curs 1992-1993, s'iniciaran les llicenciatures de sociologia a les Universitats de Barcelona i Autònoma de Barcelona quan ambdues n'havien tingut una secció a la Facultat de Ciències Econòmiques i l'Autònoma, a més, havia pogut donar llum a algunes promocions de sociòlegs catalans gràcies a la instauració d'un segon cicle ja deslligat de la facultat d'econòmiques.

7. La professionalització de la sociologia

La petita vida de la sociologia a Catalunya té un formidable interrogant: si és veritat que la vida associativa dels sociòlegs a casa nostra va ésser pròspera i dinàmica fins el 1984 i que l'any 1992 veia definitivament institucionalitzada la disciplina en la vida acadèmica universitària, és precisament en aquests anys 90 que contempla una certa disgregació i compartimentació que han acabat fragmentant la col·lectivitat dels sociòlegs catalans.

D'una banda, la gran majoria ha fet un definitiu assentament en el funcionariat universitari amb tots els defectes d'una institució que, tot i tenir una autonomia catalana formal, pateix d'unes servituds i d'unes tares que provenen de temps immemorials.

La universitat espanyola (ignorem si la descripció és extrapolable a altres països) és endogàmica, corporativa, genera rivalitats de molt baixa categoria i li és aplicable, amb tota justesa, l'anàlisi weberiana

sobre les conseqüències anímiques i col·lectives connectades a la pertinença a una organització jeràrquica i normativitzada, en definitiva burocràtica.

I, precisament, la institucionalització de la sociologia s'ha operat pràcticament només des del punt de vista acadèmic. Els efectes perversos que connecten directament el saber sociològic amb l'academicisme universitari s'han traduït, quan no es compta amb el suport o la bonhomia del poder i la influència d'un professor universitari, en un bloqueig laboral per a les joves generacions de sociòlegs sortits de les nostres facultats. Pràcticament, la seva única sortida professional és la de la vida acadèmica, perquè els centres de recerca es poden comptar amb els dits de la mà.

Les recents generacions de sociòlegs nascuts de les nostres aules recentment estrenades s'adonen que el preciós paper que acredita la seva titulació no té validesa sense l'aval d'una pòlissa, d'algú que respongui pel nou llicenciat. Es ara que comencen a patir de veritat. El que des de l'aula havia estat clar, a l'hora de buscar una feina de sociòleg, es troba amb un mercat de treball inelàstic que no ofereix massa alternatives. I amb aquestes condicions socials i contextuals, es passa de la col·lectivitat a la individualitat i del companyonia a la rivalitat i l'egoisme davant del futur.

Realment el panorama que es presenta davant dels estudiants que han acabat la carrera de sociologia a Catalunya és desencisador. I el problema ve per dues bandes. D'una, no saber on adreçar-se per buscar camins nous que es puguin recórrer; i de l'altra, l'alt grau de desconeixement o, millor dit, el poc coneixement que del sociòleg es té a Catalunya; un professional que és apreciat i fins i tot està de moda al mateix temps de la poca bona rebuda que tenen els sociòlegs en el mercat de treball: un cercle viciós tancat. Aquesta consciència angoixada s'ha fet ostensible en les darreres promocions, concretament en la del 1992-1993.

En conseqüència, el mercat laboral de la sociologia no és elàstic, puix que les possibilitats efectives de treballar de sociòleg són extraordinàriament migrades; hi ha enormes rigideses que tenen greus repercussions en les perspectives de feina dels sociòlegs a Catalunya (i pensem que també més enllà dels Països Catalans). Hi ha una oferta que no troba resposta en la demanda: es tracta d'un mercat que no permet una gran transacció i que, per tant, ofega les possibilitats de trobar una sortida professional. Els més perjudicats són els joves que han acabat fa poc la seva carrera.

Els camins alternatius a les oficines d'ocupació –tenir uns bons padrins o disposar d'una xarxa de relacions àmplia– imperen per damunt de la pròpia validació professional i és així com es perden tantes

i tantes persones capacitades i preparades que no tenen la més mínima oportunitat per manca d'accés als camins alternatius. L'amicalisme, el burocratisme, l'arribisme són els que poden més fàcilment obrir les portes grans o petites del futur professional.

Ha plogut molt des que als anys 60 la disciplina encara no s'havia institucionalitzat a la universitat catalana i socialment es movia en un espai polític i de mercat quasi clandestí. Ha passat l'època de la «moda sociològica» en què es requeria al sociòleg per donar solucions màgiques opinant i interpretant tota mena de realitats col·lectives, àdhuc prestant-se a la manipulació com un instrument eficaç per a poder fer caure el sistema franquista amb la legitimació científica de les aspiracions populars i de resistència. Fora d'aquestes lectures, la visibilitat pública de la sociologia i dels seus professionals era pràcticament nul·la.

Quan les coses s'han més o menys normalitzat en la vida pública i privada catalana, la sociologia roman en un mercat difícilment extensible pel que fa a la demanda i amb una oferta de personal titulat i qualificat molt més abundant. De fet, ja hi ha en aquests moments algunes promocions genuïnament catalanes de sociòlegs que han trucat i estan trucant a les portes del mercat de treball en demanda d'una inserció.

I quines sortides hi ha aquí i ara a Catalunya? En primer lloc, la docència, un espai relativament ampli amb un camí d'accés a llarg o a curt termini a la funció pública amb la garantia sobreafegida d'una ocupació estable. Espai fortament condicionat per l'endogàmia universitària que, sota una aparència de legalitat, permet tota mena de padrinatges, d'amicalismes i de favoritismes més enllà o independentment de la competència professional.

En el procés d'accés a la funció pública hi ha el tràmit administratiu i burocràtic de la presentació d'una tesi doctoral que, més enllà de la producció d'una recerca aplicada, és legítima l'obligatorietat de la seva lectura en un acte acadèmic ple de cerimonial. La realització d'una tesi doctoral no es pot considerar generadora d'ocupació pel fet de tractar-se d'un tràmit dintre d'un procés de promoció.

En segon lloc, ens trobem amb el gran buit del mercat; només algunes institucions públiques i privades, en règim mercantil o d'autoocupació, que generen uns llocs de treball escadussers i limitats. És l'única esfera en la qual es pot dir que encara hi ha qui creu en la utilitat pràctica de la nostra disciplina.

Finalment, hi ha el sector aleatori de l'oferta de beques nacionals, estatals o estrangeres provinents del sector públic o privat. Les fórmules són ben diverses: ajuts a la recerca en un àmbit concret de la nostra realitat col·lectiva, directament vinculats a la tasca d'un de-

terminat organisme; premis públics creats per estimular una investigació concreta en un espai social que es creu deficitari o necessitat d'elaboracions científiques; subvencions puntuals per ajudar recerques en una determinada producció social, etc. Potser les característiques més generals d'aquesta mena d'ocupacions són el seu caràcter puntual, amb la conseqüent incapacitat per a dinamitzar un mercat, i el poc relleu social dels seus resultats, atesa la nul·la garantia d'aplicació d'aquests. Només tenen el benefici destacable de proporcionar un determinat prestigi que es pot fer indispensable a l'hora d'acumular mèrits quan s'ha de confeccionar un curriculum professional o acadèmic.

9. Reflexions finals

Tenim dret a preguntar-nos si, tot i els progressos ostensibles de la presència de la sociologia a Catalunya, des de la societat catalana en general s'ha arribat a descobrir la funcionalitat d'aquesta disciplina.

La informació, moltes vegades desvirtuada, que, a la gent, li arriba del sociòleg és la d'una espècie estranya que fa enquestes i sondeigs d'opinió que els telenotícies transmeten, o la d'aquells que envien enquestadors per les cases a torbar la pau dels veïns. La teoria és clara; però el nostre perfil professional no. Sovint ens pregunten: i tu què fas? què dius que ets? sòcio...què? Ni les oficines d'ocupació ho saben.

La institucionalització de la disciplina és un fet en els contextos acadèmics de la universitat, però no en la vida pública catalana: no hi ha demanda d'estudis de planificació o d'avaluació urbana, educativa, hospitalària, de serveis socials o pel que fa a les polítiques d'intervenció en general. Quan aquesta demanda es desperta, no es descobreix fàcilment la necessitat d'invertir-hi diners; els resultats de la recerca sociològica es consideren cars i, el que és més greu, sense una eficàcia operativa i funcional.

Trobarem demandes de l'economista, el jurista, l'arquitecte, l'enginyer, el psicòleg, el treballador social... però només excepcionalment o quasi mai del sociòleg. Segons les administracions és una inversió improductiva, perquè el que compta són els recursos econòmics, la legalitat burocràtica en un estat de dret, el tractament; no l'eficàcia educativa, la qualitat assistencial o el benestar general de la població. El sociòleg és ignorat en les seves potencialitats i en la seva utilitat. I la causa de la situació ens sembla que és doble.

D'una banda, el model universitari dominant ha imposat uns paràmetres teòric-analítics aptes potser per la vida acadèmica, però

absolutament despullats d'utilitat funcional ja que descarten qualsevol aplicació pràctica. Es per això que la visibilitat de la nostra disciplina no és transparent; és per això que es dóna una ignorància no culpable dels possibles demandants de l'instrumental sociològic per analitzar la realitat. En aquesta línia, la sociologia a Catalunya resta com un objecte decoratiu interessant per a l'ornament erudit dels debats públics i en els mitjans de comunicació, però no a l'hora d'elaborar i avaluar polítiques o estratègies d'intervenció. Els efectes perversos del model universitari són evidents de cara a la constitució d'un mercat de treball autònom per a la sociologia a Catalunya.

D'altra banda, és molt recent la creació del Col·legi de Doctors i Llicenciats en Polítiques i Sociologia per poder-li exigir un treball seriós de visibilitat de la disciplina. Ni és la funció de l'Associació Catalana de Sociologia aquesta tasca, ni es pot dir que els professionals sentin manifestament la necessitat de col·legiar-se; en uns temps en què l'associacionisme és difícil, el Col·legi contempla l'increment d'afiliats en comptagotes. Els professionals no senten la necessitat de fer pinya; uns perquè tenen la vida resolta, els altres perquè ningú els ha donat el dret a la paraula.

De tota manera, el que és cert és que cal treballar seriosament perquè la nostra disciplina tingui un ple reconeixement públic i una visibilitat tal que facins sentir-ne senti la necessitat i la urgència. La temàtica del mercat laboral acaba essent un cercle viciós: cal una pràctica professional que permeti considerar per què serveix la disciplina, i cal conscienciar la societat catalana perquè es tingui en compte la sociologia. És la tasca que s'ha donat al Col·legi de Doctors i Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia.

La nostra anàlisi global coincideix amb la valoració feta per Marina Subirats (*Papers. Revista de Sociologia*, 42, 1993, pp.135-136) quan va respondre un qüestionari fet expressament com a antiga directora de la revista de la Universitat Autònoma de Barcelona.

«El tipus de feina que ha hagut de fer la meua generació està plagat de molt de voluntarisme, molta ambició teòrica, poc coneixement concret de la nostra realitat i poca exigència de qualitat per causa de l'escassetat de recursos[...] (p.136)

En relació a la situació de la sociologia a Catalunya, crec que els darrers vint anys han suposat la introducció i la creació d'unes bases relativament sòlides. Abans de 1970[...] s'havien produït alguns intents molt interessants però molt aïllats i minoritaris[...] Els anys 70 van ser encara molt precaris[...] En els vuitanta es van posar les bases per a la formació universitària i, per tant, es va consolidar la possibilitat de normalització. Amb tot, encara no s'ha arribat a constituir com una professió[...] (p.135)

Pel que fa a la relació entre la sociologia a la Universitat i fora d'aquesta, s'ha treballat sobretot en el marc universitari, amb algunes excepcions molt notables d'institucions o persones que fa molts anys que fan recerca. Calia, bàsicament, crear un marc de formació, i això és el que penso que s'està aconseguint en els darrers anys. A partir d'aquí caldrà trobar la manera d'inserir als i les professionals de la sociologia en una pràctica d'intervenció que no es limiti a la realització d'estudis. Em preocupa aquesta qüestió, perquè penso que la generació gran s'ha hagut d'ocupar sobretot de construir una sociologia acadèmica, no aplicada, i que aquest és el model que trasmetem a l'alumnat, quan ara caldria ja anar cap a un altre model més professional, que definís més precisament l'especificitat de l'aportació sociològica i la seva utilitat per a l'aplicació en diversos àmbits professionals» (p.136) (el subratllat és nostre)

És el gran repte que tenim plantejat en aquesta dècada dels 90; repte que no es pot complir sense un trencament del monolitisme imposat per la situació actual. És un problema de consciència professional i de solidaritat; les generacions joves de sociòlegs catalans bé s'ho mereixen.

Raimon Bonal, 1995

Bibliografia bàsica

- ALSÍUS, S., I Simposio en Bellaterra. «Conversaciones sobre la situación de la sociología en la Universidad de Barcelona», a *Papers. Revista de Sociologia*, 2, (1974), pp.179-200.
- AUBACH, MT., *Los orígenes del catolicismo social en Barcelona en la segunda mitad del siglo XIX*. Tesi Doctoral, Universitat de València, 1969.
- AUHOFFER, H., *La sociología de Jaime Balmes*, Madrid, Rialp, 1945.
- BOIX SELVA, E., «Sociología», a *Enciclopedia Universal Ilustrada*, Madrid, Espasa-Calpe, 1962.
- BRUGAROLA, M., *Sociología cristiana del Doctor Torras y Bages*, Barcelona, Vicente Ferrer, 1947.
- BUSQUETS, J., «La sociología a Barcelona, els anys seixanta, des del meu record personal», a *Papers. Revista de Sociologia*, 42, (1993), pp.35-47.
- CARRERAS ARTAU, T., «Orígenes doctrinales de la sociología». Comte y Balmes, a *Revista Internacional de Sociologia*, 22-23, any VI, 1948.
- CERDA, I., «Monografía estadística de la clase obrera en Barcelona», en *Anales de Sociología*, 1, Barcelona, 1966.
- CERDA, I., *Teoría general de la urbanización* (2 vol.) Annex al volum

- segon: *Monografía estadística de la clase obrera en Barcelona*, Madrid, 1867.
- COL·LECTIU, «Materials per a la història de la sociologia a Catalunya». Taula Rodona, a *Papers. Revista de Sociologia*, 42, (1993), pp. 107-127.
- CRESPÁN, JL., «La enseñanza de la sociología en la ciudad de Barcelona», a *Papers. Revista de Sociologia*, 1, 1973, pp.219-224.
- ERA 80, *Els anarquistes educadors del poble: «La Revista Blanca» (1898-1905)*, Barcelona, Curial, 1977.
- ESTIVILL, J., «Trellall», a *Ictineu. Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans (segles XVIII-XX)*, Barcelona, Edicions 62, 1979, pp. 476-481.
- ESTRUCH, J.-GINER, S., «Sociologia», a *Ictineu. Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans (segles XVIII-XX)*, Barcelona, Edicions 62, 1979, pp. 447-455.
- ESTRUCH, J-CARDÚS, S., «Consideracions sobre la crisi actual de la sociologia», *Butlletí de la Fundació Jaume Bofill*, Barcelona, 1984.
- FERRÉ, X, *València en l'espai català (1942-1968)*, Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1993.
- FRAGA, M., *Balmes, fundador de la sociología positiva en España*, Vic, Ajuntament de Vic, 1955.
- GINER, S., «D'una sociologia a casa nostra», a *Serra d'Or*, 5, maig 1961, pp.5 i 6.
- GINER, S., «La sociologia a Catalunya», a *Serra d'Or*, 6, 1964, p.1.
- GINER, S., «Sociologia dirigida», a *Promos*, 33, 1965, pp. 18-22.
- GINER, S., «Poder público y ciencia social», a *Diario de Barcelona*, 1 d'agost 1965.
- GINER, S., «L'estructura social de catalunya», a *Avui*, 28 maig 1976.
- GINER, S., «Els avatars de la sociologia catalana», a *Avui*, 20 març, 1977.
- GINER, S., «La sociologia», a *L'Avenç*, 21, novembre 1979, pp. 26-29.
- GINER, S., «El descobriment sociològic de Catalunya», a *Papers. Revista de Sociologia*, 12, 1980, pp. 11-15.
- GINER, S., «L'Associació Catalana de Sociologia», a *La Vanguardia*, 12 gener 1983.
- GINER, S.-CAMPS, V., «La filosofia social a Catalunya», a *El País*, 25 setembre 1989.
- GINER, S., «Esteban Pinilla de las Heras: un record personal», a *Butlletí de l'Associació Catalana de Sociologia*, 34, setembre 1994.
- JEREZ MIR, R., *La introducción de la sociología en España. Manuel Sales i Ferré*, Madrid, Ayuso, 1975.
- JUTGLAR, A., *Pi i Margall y el Federalismo español*, (2 vol), Madrid, Taurus, 1975-1976.

- MARÍN, X.,-MIGUEL, F.J.,-NOGUERA, JA,- RAMBLA, X.,-TAGUENCA, J, «El discurs científic i els processos d'institucionalització científica de la sociologia. El cas de la revista Papers, a *Papers. Revista de Sociologia*, 42, (1993), pp.49-104.
- MERCADÉ, F., «Barcelona y sociología; primeros contactos», «Los manuales», a *Papers. Revista de Sociología*, 4, 1975, pp. 179-200.
- MERCADÉ, F., «Les ciències socials a la Universitat Autònoma de Barcelona», a *Papers. Revista de Sociologia*, 6, 1977, pp. 229-236.
- OLLER, J., «Balmes i el moviment obrer a Catalunya del 1840 al 1843», a *Serra d'Or*, juliol 1968, pp. 599-602.
- PINILLA DE LAS HERAS, E., *Crisi i Anticrisi de la sociologia*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1987. (Hi ha traducció castellana)
- POSADA, A., «Sociología y anarquismo», a *Revista general de legislación y jurisprudencia*, 84, 1894.
- TORNS, T., «Els orígens de la sociologia a Catalunya i la figura de Santiago Valentí i Camp», a *Papers. Revista de Sociologia*, 31, 1989, pp. 175-184.
- TORNS, T., *Sobre los orígenes de la sociología en Cataluña. Las aportaciones de los anarquistas (1864-1910)*, Tesi doctoral, Universidad de Deusto, 1986.
- VALENTÍ, S., *Atisbos y disquisiciones*, Barcelona, Henrich y Cia, 1908.
- VALENTÍ, S., *Bosquejos sociológicos*, Madrid, 1889.
- VALENTÍ, S., *Ideólogos, teorizantes y videntes*, Barcelona, Minerva, 1922.
- VALENTÍ, S., *Vicisitudes y anhelos del pueblo español*, Barcelona, Antonio Virgili, 1911.